

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA KROATISTIKU

Ivana Brkić

LAURIN LIK U ROMANU *U REGISTRaturi*

(Završni rad)

Rijeka, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

Ivana Brkić

LAURIN LIK U ROMANU *U REGISTRaturi*

(Završni rad)

Matični broj studentice: 0009093094

Vrsta studija: Prijediplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i talijanskog jezika i književnosti

Mentor: prof. dr. sc. Sanja Tadić-Šokac

Rijeka, rujan 2024.

IZJAVA O AUTORSTVU

Ja, Ivana Brkić izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad (*Laurin lik u romanu U registraturi*) isključivo rezultat rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranja na njih.

Datum:

Vlastoručni potpis:

SAŽETAK

Rad analizira Laurin lik u romanu Ante Kovačića *U registraturi*. Kovačićev roman smješten je u kontekst hrvatske književnosti i razdoblja realizma kada se javljaju brojni ženski likovi, a lik Laure, oblikovan romantičarski, posebno se ističe u kontekstu fatalizma. Kovačićev roman zanimljiv je, između ostaloga, i jer spaja dva oprečna književna stila – romantičarski i realistički, a upravo likovi Ivica i Laure prezentiraju tu oprečnost. U analizi se razmatraju različiti aspekti Laurina lika, uključujući njezino djetinjstvo, ljepotu, zlobu, a posebno se ističe njezina funkcija kao fatalnog ženskog lika u tvorbi zapleta. Dok Laura predstavlja *femme fatale*, njoj suprotstavljen lik je plaha i nježna Anica, *femme fragile* ili tzv. *anđeo u kući*. Laura je ključna figura u Ivičinom razvoju (ona ga učini „muškarcem“), ali i u razvoju cijeloga romana. Laurina je genetika jedna od ključnih činjenica za shvaćanje romana i uopće važnosti Laurina lika, a rad nastoji odgovoriti na pitanje je li Laura svojom odlukom počinila sva zlodjela i završila tragično ili je njezina *materinska krv* odredila njezinu sudbinu.

Ključne riječi: Laura, Ivica, Anica, fatalni ženski lik, *femme fatale*, žena anđeo, *femme fragile*, buđenje Ivica Kičmanovića, realističko, naturalističko, romantističko, bajkovito

SUMMARY

The paper analyzes the character of Laura in Ante Kovačić's novel "U registraturi." Kovačić's novel is set in the context of Croatian literature and the realism period when many female characters appear, and Laura's character, romantically shaped, particularly stands out in the context of fatalism. Kovačić's novel is interesting, among other things, because it combines two opposing literary styles - romanticism and realism, and the characters of Ivica and Laura precisely present this opposition. The analysis examines various aspects of Laura's character, including her childhood, beauty, and malice, with a special emphasis on her role as a fatal female character in the plot development. While Laura represents the *femme fatale*, the contrasting character is the timid and gentle Anica, the *femme fragile* or the so-called "angel in the house." Laura is a key figure in Ivica's development (she makes him a "man") but also in the development of the entire novel. Laura's genetics are one of the key factors for understanding the novel and the importance of her character, and the paper seeks to answer the question of whether Laura committed all her misdeeds and ended tragically by her own decision or if her *maternal blood* determined her fate.

Keywords: Laura, Ivica, Anica, fatal female character, *femme fatale*, angel woman, *femme fragile*, Ivica Kičmanović's awakening, realistic, naturalistic, romantic, fairy-tale-like

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ANTE KOVAČIĆ	2
3. U REGISTRaturi	4
4. LIK LAURE	6
4.1. Prvi susret Ivica i Laure.....	6
4.2. Suprotnost Ivičina i Laurina lika	6
4.3. Laurino djetinjstvo.....	7
4.4. Naturalistička slika Laure	8
4.5. Laurina ljepota i zloba	10
5. LAURA KAO FATALNI ŽENSKI LIK	12
5.1. Funkcije lika fatalne žene u tvorbi zapleta.....	12
5.2. Laura kao <i>femme fatale</i> i Anica kao <i>femme fragile</i>	14
6. VAŽNOST LAURINA LIKA U EPIZODI BUĐENJA IVICE KIČMANOVIĆA ...	19
7. ZAKLJUČAK	21
8. LITERATURA	22

1. UVOD

Roman Ante Kovačića, *U registraturi*, zauzima posebno mjesto u hrvatskoj književnosti. Nastao je u zanimljivom književnom, ali i društveno-političkom razdoblju, a književna se kritika njime bavila još dok je izlazio u nastavcima, pa sve do danas.

Na samom početku, nezaobilazno je donijeti i kratki životopis autora, posebno iz razloga što je Kovačićev život usko povezan sa samim djelom, pa se roman djelomično smatra i autobiografskim. Da bi se lakše ušlo u detaljniju analizu samog djela, kratko će se predstaviti roman u kontekstu razdoblja u kojemu je nastao te će se objasniti tematika romana.

U daljnjoj analizi najviše će se pažnje posvetiti liku Laure, jer je ipak ona dobrim dijelom pokretač radnje u romanu. Promotrit će se njezin lik u kontekstu fatalizma kojemu pripada, zatim će se pažnja posvetiti i prvom susretu Ivica i Laure, ali i njihovoj suprotnosti u smislu književnog stvaranja likova. Predstavit će se Laurin lik u kontekstu naturalizma te će biti riječi i o njezinoj kontradiktornosti te kontrastu ljepote i zlobe. Ivica će se predstaviti u kontekstu realističkog oblikovanja likova, a na samome početku postavlja se pitanje čiji je lik dominantniji u djelu, tko pobjeđuje, Ivičin realistički lik ili Laurin lik oblikovan u romantičarskom stilu?

Važna epizoda u romanu jest buđenje Ivica Kičmanovića u Laurinoj sobi nakon njihove prve noći. Tom se dijelu romana u literaturi posvećuje dosta pažnje, a zanimljiva je iz više razloga. Iz te se epizode iščitava kontrast sela i grada te više i niže klase, a dobrim dijelom se kroz tu epizodu objašnjava i promjena pripovjedača iz prvoga u treće lice za što je zaslužna pojava lika Laure. Da je ova epizoda od osobite važnosti svjedoči i činjenica da je u romanu ispričovijedana dvaput, stoga je nezaobilazno predstaviti ju i u ovome radu.

Cilj je ovoga završnoga rada predstaviti važnost Kovačićeva djela *U registraturi* i protumačiti ulogu Laurina lika u kontekstu ovoga romana, ali i u kontekstu hrvatske književnosti 19. stoljeća te pokušati odgovoriti na pitanje je li Laura svojom odlukom počinila sva zlodjela i završila tragično ili je njezina *materinska krv* odredila njezinu sudbinu.

2. ANTE KOVAČIĆ

Ante Kovačić rođen je, kao sin zagorskog seljaka, u mjestu Celine kraj Marije Gorice 6. lipnja 1854. godine. (Kovačić, 1968: 250)

U hrvatskoj književnosti ostvario se kao romanopisac, novelist, pjesnik i feljtonist (Kovačić, 2004: 453), a njegovo je stvaranje sezalo do 1889. kada umire u duševnoj bolnici u Vrapču kraj Zagreba (Kovačić, 1966: 7) u svojoj 36. godini života. Obrazovanje je stekao u pučkoj školi u Mariji Gorici, a gimnaziju i studij prava završava u Zagrebu. Zapošljava se po odvjetničkim kancelarijama u Zagrebu i Karlovcu, a nakon stjecanja doktorata odlazi s obitelji u Glinu i tamo otvara samostalnu advokaturu (Kovačić, 2004: 453), od koje i nije imao pretjerane koristi. Kao sin siromaha, od siromaštva nikada nije mogao pobjeći. Bio je prisiljen zarađivati za svoje školovanje, a u mlađoj dobi ušao je i u sjemenište, tzv. *crnu školu*, da ne bi morao odustati od školovanja iz financijskih razloga. U studentskim danima se i oženio te dobio djecu, za koju se, dakako, morao skrbiti (Kovačić, 1966: 7). Život mu je od ranih dana bio izuzetno težak i morao je podnositi različita poniženja i omalovažavanja, a težak ga je život na kraju i doveo do duševnog oboljenja.

U književnosti se javio u vrijeme kada su društveni sukobi u Hrvatskoj bili jasno ocrtni. Nakon ukidanja kmetstva 1848. seljaštvo se nije našlo u poželjnoj poziciji, a o tome je govorio već i Šenoa u svojim djelima. Kovačić se nadovezuje na nepoželjno stanje hrvatskog seljaštva te progovara o velikoj agrarnoj krizi 1873. i o njezinim posljedicama, npr. bježanje seljaka iz sela u grad gdje se ne mogu ostvariti jer nema dovoljno mjesta u industriji za zaposlenje. Otuda dolazi glavna tema Kovačićevih djela, odnos selo-grad, tj. seljak-gospodin. Za razliku od Šenoe, Kovačić se ne suzdržava kada prikazuje klasne razlike i uviđa da je klasno pomirenje nemoguće te otvoreno staje na stranu seljaka (Frangješ, 1962: 7).

U to je doba Hrvatska pod velikim pritiskom Beča i Pešte, i u političkom i u privrednom smislu, a slijedom toga hrvatski su se političari podijelili na stranke. Dio je stao uz bana Ivana Mažuranića i njegovu narodnu stranku koja se priklanjala Beču, a dio uz Antu Starčevića i njegovu pravašku stranku koja se nije pouzdavala ni u politiku Beča ni u politiku Pešte. Stranka je tražila ravnopravnost i poštivanje hrvatskih narodnih prava te su tražili nacionalnu i privrednu slobodu, a napadali su Mađare i Nijemce podjednako. Ante Kovačić bio je vatreni pristaša pravaške strane i njenog vođe Ante Starčevića te se riječju i književnim djelom borio za bolje stanje u svojoj zemlji. Romanom *U registraturi* Kovačić donosi zornu sliku odnosa selo-grad

70-ih i 80-ih godina 19. stoljeća, a posebice se dotiče teme školovanja djeteta seljaka u gradu (Kovačić, 1966: 7).

Kovačić se počeo baviti književnošću već u gimnazijskim danima, a u svojim je djelima prvenstveno pokušao prikazati ljude i stanje svoga vremena. Od samih početaka bio je podvrgnut kritikama zbog svoje nekonvencionalne upotrebe stilskih postupaka, a i zbog tema kojih se doticao. Oštro se suprotstavljao nekim društvenim i političkim konvencijama te je prodirao u psihološke i moralne probleme pojedinca i cjelokupnog društva. Likom Laure i fatalizmom koji onda predstavlja možda je i najviše potaknuo na raspravu u kontekstu ženske emancipacije toga vremena. Uz to je i osporavao tradicionalnu poetiku hrvatskog književnog stvaralaštva, a sve je to dovelo do revolucionarnosti koju tadašnji kritičari nisu mogli shvatiti, ni prihvatiti (Šicel, 2005: 150). Nerijetko se za Kovačića govori da je nadmašio svoje vrijeme te da su njegov rad mogle shvatiti tek kasnije generacije.

Iako je umro mlad, njegov je književni opus raznolik. Napisao je nekoliko romana, *Baruničina ljubav*, *Fiškal*, *Među žabarima* i *U registraturi*, nekoliko knjiga pripovijedaka i crtica od kojih su najpoznatije *Ljubljanska katastrofa*, *Zagorski čudak*, *Bježi-hajka*, *Seoski učitelj*, *Ladanjska sekta* i *Zanovijetalo*, knjige pjesama i niz feljtona u koje se ubrajaju i brojni nepotpisani politički članci iz pravaških listova u Zagrebu i u pokrajini. (Kovačić, 1974: 414) Da je oštro stupao protiv narodnjačke stranke i političke situacije vidljivo je iz problematike koju je razvijao u svojim djelima. U *Ljubljanskoj katastrofi* okomio se na Nijemce i njihove *ulizice* te zagovarao bratstvo i jedinstvo Slovenaca i Hrvata. U romanu *Baruničina ljubav* kritizirao je odnarođivanje plemstva i nagovještavao njihovu skorbu propast. U *Fiškalu* je napadao Nijemce i isticao negativne strane ilirskog pokreta, dok je u priči *Seoski učitelj* ukazivao na loše djelovanje seoske inteligencije. U epu *Smrt babe Čengiđkinje* parodirao je Mažuranićev ep *Smrt Smail-age Čengića* te kroz izrazitu satiru kritizirao narodnjake i njihovog vođu bana Mažuranića, dok se u feljtonu *Iz Bombaja* okomio na Šenou i još neke pristalice narodne stranke. U satiričkom romanu *Među žabarima* indirektno je ismijao karlovačke malograđane, a osim njih, ismijao je i malograđanstvo Khuenove Hrvatske zbog *beskičmenjaštva, neborbenosti i duhovne bijede* (Kovačić, 1966: 7).

Ovako živopisan život Kovačića je potaknuo na različite tematike u književnom stvaralaštvu, a sintezu njegova književnog rada čini roman *U registraturi*.

3. U REGISTRATURI

Roman *U registraturi* posljednje je Kovačićevo dovršeno i tiskano djelo, a sve što je napisao prije ovog remek-djela može se shvatiti kao svojevrsna priprema za to kulturno djelo hrvatskog realizma (Jelčić, 1997: 149). Roman je izlazio u časopisu *Vijenac* u nastavcima od 1888. godine, a do danas nije sačuvan u izvornom tekstu. Djelo je bilo skraćivano zbog raznih optužbi Kovačića za bezbožništvo, a isto tako bilo je i jezični i stilski dotjerivano prema *vukovštini*. Kao cjeloviti roman tiskan je tek 1911. godine (Jelčić, 1997: 150).

Spomenuto Kovačićevo školovanje i siromaštvo najviše se očituje u ovome romanu u liku Ivica Kičmanovića, zbog čega se ovaj roman smatra i djelomice autobiografskim. U romanu se suprotstavlja s jedne strane sretno djetinjstvo, a s druge strane neuredno i teško školovanje glavnoga lika, dok je isto to vidljivo i u Kovačićevu životu. Osim autobiografskih elemenata u romanu je vidljiv i zanimljiv splet realizma i fantastike, a roman se smatra Kovačićevim najboljim djelom iz razloga što se tu okupljaju sve vrline i mane njegova stvaranja. Frangeš (1962: 8) konstatira kako je u romanu *čitava Hrvatska prikazana kao neka vrsta ustajalog registratorskog ureda, sve polemike u njemu jalovi su razgovori prašnjavih spisa, a sudbina poštenog i nadarenog ali siromašnog seoskog mladića prikazana je u liku Ivica Kičmanovića*.

Omiljena tema u hrvatskoj književnosti realizma zasigurno je razvoj i sudbina mladića koji odlazi sa sela na školovanje u grad. Već je Šenoa u svom *Prijanu Lovri* govorio o neprilagođenom i otuđenom inteligentu, a ta se tema javlja i u djelima Gjalskoga, Novaka, Nehajeva i Kamova (Nemec, 1994: 177). *U registraturi* je u tom kontekstu značajna evolutivna stepenica te se zorno prikazuje slika rađanja moderne hrvatske inteligencije. Roman se određuje i kao Bildungsroman (roman o odgoju) s vrlo izraženim socijalnim naglaskom zbog činjenice da mu je u podlozi problem raslojavanja hrvatskog društva (Kovačić, 2004: 454). Sudbina Ivica Kičmanovića samo je jednim dijelom psihološki i socijalno motivirana. Drugi sloj romana, u kojemu dominira Laura, obuhvaća fantastiku te elemente legende i bajke u kojima se Kovačićeva bujna mašta mogla potpuno izraziti. Uzme li se u obzir i naglašena satirička dimenzija te komponente grotesknog, bizarnog i burlesknog, ovaj se roman doista pokazuje kao vrlo složeno i proturječno djelo. Nemec (1994: 177) ovu tvrdnju potvrđuje i analizom fabularnog sloja gdje se vide postupci realizma i naturalizma, ali i postupci koji pripadaju trivijalnoj književnosti. Kompozicija djela u književnoj kritici stvara oprečna mišljenja, ali ono što je neupitno jest odmicanje od šenoinskog ideala mjere, ravnoteže i harmonije. U romanu nalazimo ispremišane epizode, narušenu kronologiju i sukcesiju, brojne pretpovijesti i

analepse, a cjelina ponegdje ostavlja dojam kaotičnosti, improvizacije i nedostatka kohezije (Nemec, 1994: 180).

Uvodni dio romana započinje razgovorom i svađom prašnjavih registara u registraturi, a riječ dobiva *životopis* registratora Ivica Kičmanovića, koji je zamijetio da je njegov autor napisao *svemu bit će kraj* te naslutio skorbu smrt svih registara i samog registratora. Zatim slijedi ispovijest Ivica Kičmanovića koji priča o svom životu. Nakon pripovijedanja u prvome licu, javlja se autorski pripovjedač. Priča obuhvaća razdoblje od tridesetak godina, od djetinjstva glavnog lika do njegova tragičnog kraja kada počinu samoubojstvo zapalivši registraturu i sebe u njoj (Nemec, 1994: 178).

Iako je glavni lik ovoga romana Ivica Kičmanović, te se književna kritika uvelike bavi njime, od iznimne je važnosti i lik Laure, druge protagonistice djela. Njezina pojava u romanu zahuktava radnju i uzorkuje brojne nove zaplete. Ona, Laura, literarna opozicija Ivici, bajkovita, strastvena, romantičarski oblikovana, u vrlo kratkom vremenu preuzima dominaciju u radnji romana. Njezin lik u ovome radu promotrit će se kroz nekoliko prizmi, a analiza slijedi u nastavku.

4. LIK LAURE

Uvođenjem lika Laure, demonske žene, u roman se uvodi iracionalno, simboličko, mistično i demonsko te se time realistička iluzija stvarnosti, koja prevladava u prvome dijelu romana, dovodi u pitanje. Uvođenje romantičarskih kategorija fabuliranja poput fatuma, misterija i fantastike razbija se realističko pripovijedanje, a prema Nemecu (1994: 179), Laura predstavlja tipičan lik *crne romantike* i *faktor nestabilnosti* u romanu.

4.1. Prvi susret Ivica i Laure

Laura je glavni pokretač radnje u romanu, uzročnik je svih zapleta i tvorac je raspleta. Nemeć (1994: 179) ju vidi kao stroj za proizvodnju želja, a njene želje, bilo zamišljene bilo ostvarene, bitno pridonose narativnoj progresiji. U dijelu gdje je pripovjedač još u prvome licu nalazi se opis prvog susreta Ivica Kićmanovića i Laure:

Ja ispadoh iz odaja Mecene i sretnem na stubama divnu Lauru... Ona mi se nasmiješi rajskim, požudnim osmijehom a u crnim očima usplamsa joj strast i hladnoća, neopisivo milje i ljut prezir, anđeoska dobrotu i zmijska zloba... sve to u jedan tren...

Ah, Laura... ta Laura! ... (Kovačić, 2004: 62)

Već prvi prvom susretu Ivica s Laurom on uočava njezinu kontradiktornost, njezinu prividnu dobrotu i zmijsku zloću koja se skriva pod kožom. Bez pretjeranog opisivanja stječe se dojam da će nešto krenuti po zlu zahvaljujući njezinoj pojavi u Ivićinu životu.

4.2. Suprotnost Ivićina i Laurina lika

Promotri li se Laura kao romantičarski lik, lako će se uočiti njezina suprotnost s likom Ivica koji je formiran realistički. Laura u obliku hipodijegetske pripovijesti u prvome licu pripovijeda Ivici o svom nesretnom djetinjstvu, nasilju koje je nad njom izvršio jednooki Ferkonja, boravku kod vještice babe Hude koja joj na rastanku daje kovčević pun zlata i prepušta je u ruke svodnici koja će ju isporučiti starome pokvarenom *ilustrišimušu*. Nasuprot tome stoji Ivica i njegova realistička priča o sinu *muzikaša* koji odlazi u grad na školovanje da bi postao *rujatuš*¹. Upravo zbog različitih književnih korijena, odnosno romantičarskog i realističkog načina oblikovanja, Laura i Ivica pripadaju dvama potpuno različitim svjetovima, između kojih postoji određen dodir, ali ne i koegzistencija. Ovo dvoje poniženih i uvrijeđenih ljudi nikada se neće uspješno sresti u romanu i nikada se neće moći razumjeti. Stvara se sukob

¹ *rujatuš* umjesto *juratuš* (student prava)

između dva književna stila i samo jedan od njih može pobijediti. Odgovor na pitanje koji smjer pobjeđuje uključuje problem promjene pripovjedača (Grdešić, 2007: 256) koji će se obrazložiti kasnije u nastavku.

4.3. Laurino djetinjstvo

O Laurinu životu prije poznavanja Ivice saznajemo upravo od Laure same. Ona u Ivici vidi „brata“ kojemu može otvoriti dušu te započinje priču o svome životu:

Sjećam se oca, stasita i krepka čovjeka od kakvih četrdeset godina. Majke nijesam poznavala. Godinu dana iza moga poroda nahladila se kod nekog izleta te ostavila oca i mene. Staricu nazivamo Ivanom. Ona me odgajala i učila, te redila i pazila kuću.
(Kovačić, 2004: 159)

Nakon propadanja očeva posla ostali su bez svega te su preselili u maleno potkrovlje u siromašnu četvrt. Ivana ih je napustila, a ubrzo je otac umro. Laura je ostala prepuštena vlasnici kuće, ulici i samoj sebi.

Laura je uvijek bila dotjerana i isticala se među djecom, a to joj je donijelo i svojevrstne traume. Njezino djetinjstvo na poseban je način obilježio Ferkonja, sin vlasnice kuće gdje je Laura ostala nakon očeve smrti. Ferkonjina majka prozvala je Lauru njegovom ženom.

– Ćorko, na! Evo ti žene! Baš je pristala kao kraljica... Vodi je, pa se igrajte! – surovo će Ferkonjina mati, a on me ščepa garavim rukama za rukav i odvuče u gomilu... Djeca me zaokupiše: – Joj, kako su u nje lijepa puceta! Kako li se sjaju i svijetle! Moja mama mi reče da se tako sjaji zlato i srebro. A u zlatu i srebru obučene su samo grofice male i barunići mali! Jesi li ti grofica? Ili si barunica? – počne me navlačiti i potezati obijesna dječurlija muška i ženska, te mi prahom zaprljaše čitavo odijelo... Sada odrasliji dječaci pozovu Ferkonju na stranu, pokazujući na puceta moje odjeće... Ferkonja kimnu zadovoljno, privuče se k meni, uhvati hitro zubima jedno puca i odgriznuvši ga poleti k drugovima koji izdubiše jamicu i stadoše strastveno igrati se na puceta... (Kovačić, 2004: 163)

Već pri prvom susretu s Ferkonjom očituje se njegova grubost, strasnost i podlost. On Lauru vidi kao svoju ženu, osobu koja mu je podložena i s kojom može postupati kako mu volja, a takvo je ponašanje odraz odnosa njegovih roditelja što se jasno vidi iz sljedećih citata.

– Šuti! – opali me Ferkonja baš po ustima. – Šta će tebi puceta? Ta ti si moja žena. Zar nam nije mama tako rekla? A mama te je izabrala da mi budeš ženom. Ja te, bome,

nisam tražio! Onda pak, što je moje, to je i tvoje; a što je tvoje, to je i moje! Tako kazuje i moj tata kad navečer dotrabunja kući... Alaj ćemo se veselo smijati i kukurikati kada im ispriповjedim! Alaj će mi tata gladiti obraze i glavu od zadovoljstva! Ne boj se, moja mala, sva puceta dobit ću natrag, pa će ti ih moja mama već prišiti na to ljeskavo odijelo... (Kovačić, 2004: 164)

– Ona je moja žena! Ona valja da je uvijek kriva. A tada ću je tući da će sve zvoniti! I moj tata tako radi kada god ga snađe zlo i nevolja. Žena je vazda svemu kriva! (Kovačić, 2004: 166)

Jednom prilikom Ferkonja i Laura zalutaju u šumi, a Ferkonja ju ondje siluje. Ona izgubi svijest i probudi se u gorskom ponoru, a odatle ju spašava baba Huda. Kod nje provodi tri godine te joj ona pokušava prenijeti znanje o stvaranju biljnih lijekova (ili drugim riječima, vještičluku), a kako Laura nije pokazivala volju i sposobnost za takvo umijeće, nakon što se baba Huda razboli, preko svodnice ju šalje Meceni.

Kao što je rečeno, Laura sama iz prvoga lica priča o svome životu, a to, dakako, budi sumnju u samu vjerodostojnost priče. Iz priče koju Laura donosi saznajemo kako je njezino djetinjstvo bilo zaista traumatično. Odrastanje bez majke rezultiralo je time da Laura nije stekla osobine koje odgovaraju ženskom obrascu, jedino su joj otac i Ivana nastojali prenijeti dobre osobine, poput skromnosti i požrtvovnosti. Nadalje, Ferkonja i njegova obitelj ostavili su snažan dojam na Lauru. Ta je obitelj čisti primjer problematične i nestabilne obitelji u kojoj nema sklada, ljubavi niti poštovanja. Laura je čeznula za majčinskom ljubavlju, za harmonijom i mirom, ali joj je život pružio sve suprotno od toga. Odlazak u dom Mecene činio se kao novi početak za Lauru, ali to je prouzrokovalo dodatne zaplete. Doista, mnoge su se stvari promijenile, ona je iz siromaštva prešla u bogatstvo i počela je živjeti raskalašeno, obožavana je od svih zbog svoje ljepote, a to je mudro iskorištavala. No, sve to nije dugo potrajalo.

4.4. Naturalistička slika Laure

Sagleda li se lik Laure iz naturalističke perspektive, donekle se može objasniti i uzrok svih njezinih zlodjela i tragičnog kraja. Njezina je genetika odgovorna za sve njezine postupke, a njezino je podrijetlo, kao i Mecenino, ostalo nejasno. Zola je bio taj koji je pokazao da genetsko nasljeđe obitelji prolazi kroz mutacije pod utjecajem vanjskog okruženja, ali da se od genetike ne može pobjeći svjedoči nam lik Laure, koja objašnjava postupno povezivanje svojih korijena u djelu.

Ako se promotre obiteljski odnosi, uočava se da je obiteljska loza obilježena određenim prokletstvom. Na samom začetku obiteljske loze jest Amalija, providnikova žena, Laurina baka, koja je opisana kao fatalna žena i žderačica muškaraca, a fizički je vrlo lijepa. Iz njezine izvanbračne veze s velikašem rodio se Mecena, dakle, plod grijeha. Mecena je silovao gizdavu Doricu, a Laura je plod tog silovanja. Očigledno je da je obiteljsko prokletstvo neizbježno. Citat svjedoči Meceninom neizbježnom grešnom životu nakon što je s 25 godina ostao sam i naslijedio veliko bogatstvo:

Ali našavši se najednom osamljen, te promjerivši svoje silno bogatstvo, provrije u njemu materinska krv i on se poda razbludnu i raskalašenu životu. Čas se tepao po velikim gradovima, čas se vraćao na svoje vlastelinstvo, gdje mu vjerni sluge pripraviše sve što god se moglo uraditi u takvim velikaškim dvorima gdje je kraljevao grijeh, opačina i razbluda u svim svojim neopisivim čarima. (Kovačić, 2004: 114-115)

Laura je odrastala ne znajući svoje pravo podrijetlo, iako se sjećala svog djetinjstva, nije poznavala svoje prave roditelje. Došla je u Mecenin dom i ondje bila njegova štićenica, a kasnije ga je izmanipulirala i postala mu ljubavnica. Otrovala ga je ne znajući da joj je on otac te da je s njim počinila incest, a kad to saznaje, zapali dokaze o tome i hrabro nastavi dalje. Nakon toga, Lauru je gonio duh osвете. Odlučila je osvetiti majku, a onda nastaviti živjeti lagodno i uživati u svim blagodatima života:

I djevojka pribra sav svoj nered i svoj imetak. Napusti stan i grad svoje sreće i nesreće. Još samo jedna spasonosna utješljiva misao gonila je u širok svijet: - Živjet ću, živjeti! A sve ostalo, do sada bijaše puki san! (Kovačić 2004: 329-330).

Istinu o svome podrijetlu zakopala je duboko u svoje srce i nikada se nikome nije povjerala. Iako je u sebi nosila želju za osvetom i mržnju, pokušala je to sakriti i ne dopustiti da to utječe na njezin savršeni život. Ništa nije moglo urušiti njezinu samouvjerenost, ponos i moć.

Nakon ubojstva Mecene ona odlazi na selo Ivici, a u vrlo kratkom vremenu postaje hajdučica Lara. Ubijala je sve koji su joj se našli na putu, ubila je Justu da dođe do Mihe, pa je kasnije ubila i Mihu. Ubija Ferkonju i osvećuje mu se za sve što joj je učinio dok je bila dijete. Kada se Ivica odluči za Anicu, ona ubija i nju. Laura je uz ova počinila i mnoga druga ubojstva, a sablažnjavala je cijeli kraj svojim zlodjelima.

Groza i užas zaokupi i bogate i siromašne, jer je taj ženski stvor u svojim razbojstvima mučio i nakazivao žene, ubijajući i umarajući ih na najstrašnji način. Tako

pripovijedaju da su onu žensku žrtvu našli iskopanih očiju i otkinutih uda; onu opet odrubljene glave, ali tako, da joj bijaše vrat pilom prepiljen. (Kovačić 2004: 435-436)

Amalijina je nasljedna *materinska krv* prešla i na Lauru, ali Laurina su zlodjela neusporediva. Nakon zadnjeg zlodjela, okrutnog ubojstva Anice, Laura je uhićena i osuđena, a njenom smrću prestala je *prokleta obiteljska loza* i *prokleta materinska krv*. Laurina je smrt posebna jer iz nje nije potekla krv:

Sudilo je na smrt ... Ustrijeliše je ... Tu se dogodilo čudo na stratištu ... Pukoše smrtonosne cijevi i pogodiše je hici, ali ona stajaše nepomično poput mramorna kipa ... Grudi joj bijahu razgaljene, ali ne proteče iz njezina tijela ni jedna kap krvi ... Hladan i ukočenu makoše je s mjesta i sručiše u grob iskopan na njezinu podnožju. (Kovačić, 2004: 441)

U literaturi ovaj se prikaz njene smrti bez krvi objašnjava tako što *nikad nije ni bila živo biće, već papirnati mitologem posuđen iz prašnjavih registara hrvatske književnosti* (Grdešić, 2007: 264)

4.5. Laurina ljepota i zloba

Da je Laura bila vrlo lijepa, svjedoče sljedeći opisi:

Laura vesela, vitka, vazda bujna i neodoljiva, pjevala neku nerazumljivu pjesmicu, a oko joj se zanosilo daleko, daleko. Tko da promjeri te visine i te širine kuda ono leti? Stajaše kraj prozora, sagnuta iznad cvijeća. (Kovačić, 2004: 302)

Laurina ljepota nije subjektivno Ivičino viđenje, i drugi su je seljani takvom vidjeli, štoviše, bili su očarani njenom ljepotom:

Nikada još u životu ne vidješe njihove oči takva savršenstva ženskoga struka i krasote; pa takva lica, pa takvih očiju!... (Kovačić, 2004: 337)

Njezina još neviđena ljepota, njezino kreposno i skromno držanje sve je očaravalo i iznenađivalo. Pa se nadaleko među pukom pronio glas o ljepoti i milini toga dražesnoga i divnoga ženskoga bića. Obliznja gospoda, gospođe i vlasteoske porodice radoznalo tražiše zgodu da ugledaju tu djevojku o kojoj puk priča kano o kakvoj istočnoj kraljici: udivljeno, prisveto te s nabožnim počitanjem i poštovanjem. (Kovačić, 2004: 338)

No, kasnije se ta ljepota gubi, Laura svojim postupcima i svojim ponašanjem stvara drugačiju sliku o sebi. Njezine manipulacije i promjene raspoloženja odrazile su se i na njezin fizički izgled, Ivica je odmah primijetio promjene na njoj:

Ona prasne u bahatičan smijeh. U taj tren joj pogledam u oči, i ona mi se pričini posve drugom. Njezine mile crte sada se nekuda otegoše. Ona lijepa ustašca ne odsahu nježnošću nego mi se prividješe kano da će ugristi ... Oči joj žmirucahu kano ptici grabilici za plijenom. Mene proburazi iznenada neka zima i prolete me srsi ... (Kovačić, 2004: 156)

Iako je primijetio promjene na njoj, Ivica ih je zanemarivao jer je bio zaslijepljen njenom ljepotom i ljubavlju prema njoj.

Jelčić (1971: 23) Lauru naziva „likom iz bajke“, a to objašnjava ovako: *Jer Laura je sva iz bajke – i sva iz živog ljudskog mesa, upravo zato što je njezina fizička ljepota jednaka svim onim očaravajućim bajkovitim divama uz koje se veže ista. Naravno, Laura je lik fatalne žene koju krasi i mnoge vrline, ali fizička ljepota zajedno sa svim vrlinama čine ju junakinjom vrijednom spomena. Njezina života priča, zapleti, intrige, zanosna ljepota, stil života, smisao za ljubav, ali i smrt, čine Lauru uistinu posebnom fatalnom ženom, baš kakvu je Kovačić i imao cilj stvoriti. Više o Laurinoj fatalnosti bit će u nastavku.*

5. LAURA KAO FATALNI ŽENSKI LIK

U našoj književnosti 19. stoljeća javlja se cijeli niz ženskih fiktivnih likova koji odgovaraju ili karakteristikama fatalne žene – *femme fatale* ili karakteristikama anđela u kući – *femme fragile*. Tako, primjerice, kod Kraljevića u *Požeškom đaku* nalazimo kreposnu djevojku Ljubicu, kod Šenoe seosku učiteljicu Branku, a kod Tomića i Kumičića pokvarene svjetske žene Melitu i Sabinu. Tom nizu pridružuju se i Novakova pobunjena Lucija Stipančić, samosvjesne Kozarčeve Slavonke Jelena i Donna Ines te feministički nastrojena Truhelkina Zdenka Posavec. U kontekstu fatalnih žena najviše se ističe lik Klare Grubar Ungnad iz *Zlatarevog zlata*, koji se smatra prototipom fatalnih ženskih likova u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća i koji sadržava sve bitne osobine lika, fizičke i duhovne (Nemec, 1995: 64). Ipak, najveći odjek na području ženskih likova u našoj književnosti ostavio je lik Kovačićeve Laure. Njezini tumači ni do danas nisu suglasni po pitanju njezinog literarnog podrijetla te koja je njezina uloga u konstrukciji romana.

Zanimljivo je da je lik Laure, Kovačićeve „mračne žene“, zainteresirao i Krležu koji kao primjer za jednu *tamnu ponornicu u nama* spominje upravo Lauru te piše o *paranoidnom laurizmu koji bunca u bunilu između ingenioznosti i ludila* (Nemec, 2020: 235 prema Krleži, 1963: 29). Nemec (2020: 235) se poziva na Patemana (2000) te objašnjava kako se *termin laurizam počeo koristiti kao oznaka za čežnju žene za slobodom bez granica, za neovisnost o muškarcima*, odnosno, feminističkim riječima - *za transgresijski nepristanak na spolni ugovor*. Osim toga, laurizam podrazumijeva i *bolest žene u patrijarhatu* (Nemec, 2020: 235 prema Gilber Gubar, 2000: 53) tj. *unutrašnju shizofrenu razdrtost koja je redovito vodi u ludilo*. Laurizam je obilježio hrvatsku književnost cijelog 19. stoljeća, a i sam Krleža, koji je uveo pojam laurizma, koristi taj fenomen u oblikovanju likova, primjerice, lik Doktora u romanu *Na rubu pameti*.

5.1. Funkcije lika fatalne žene u tvorbi zapleta

Nemec (1995: 72). utvrđuje kako je fatalna žena u hrvatskim romanima 19. stoljeća zapravo *akcelerator radnje*. Poziva se na Brooksa i navodi kako njezina prisutnost u tekstu *stvara i odražava narativni tok kroz kretanje želje, projicirajući sebe na svijet kroz scenarij želje, zamišljene i ostvarene*, a shodno tome naziva ju „stroj želja“.

Donosi nekoliko karakterističnih funkcija fatalnih žena u tvorbi zapleta. Prva od njih vezana je uz onemogućavanje sreće dvoje mladih i pozitivnih likova. Ona je suparnica dobroj i plemenitoj djevojci/ženi jer je zaljubljena u njezina mladića/muža. Postiže svoj cilj i uništava

njihovu vezu (Nemec, 1995: 72). U romanu *U registraturi* to se očituje na „krvavoj svadbi“, kada hajdučica Lara pobija sve, a Anicu odvodi u šumu i ondje je ubije nasilnom smrću.

"Krvava svadba", kako je kasnije nazivaše puk i njegove priče što su se nanizale uz ovu povijest, završila se doista krvlju i ljudskim žrtvama... Muzikaš Jožica i susjed mu mali "kanonik" izdahnuše na mjestu... Ivičina mati bi smrtno ranjena te je ostavila taj svijet još istoga jutra. A od gostiju i svatova ne bijaše nijednoga koji nije zadobio rane ili lakih ozljeda... Mladoženju Ivicu pogodilo tane u desno rame i nogu, srvala ga groznica pa takva ga prenesoše u staru muzikaševu potleušicu, dok mrtvace poredaše u kapelici... Strašne priče o "krvavoj svadbi" i razbojnici Lari raznesle se nadaleko i široko, i svuda je zavladao strah i trepet...

Trećeg dana nađoše seljaci u obližnoj šumi nakaženu mladenku Ančicu, mrtvu pod hrastom. Među zločinačkim osakatinama zamijetiše ljudi s užasom da joj je krvoločna ruka odrubila grudi... To bijaše djelo harambašice Lare... Na takvi način nakazivala je ona u razbojničkom svom životu ženska tjelesa. (Kovačić, 2004: 440)

Druga se funkcija veže uz činjenicu da je fatalni ženski lik gotovo uvijek i protagonist radnje. Ona diktira svakom fabularnom promjenom, a njezina volja, odnosno njezin Eros, uvjetuje svaki zaplet. Sebi podređuje sve likove i dominira djelom (Nemec, 1995: 72).

Uz sljedeću funkciju fatalne žene u tvorbi zapleta veže se i pojam *deus ex machina*. Fatalna žena intervenira te iznenadno i neobjašnjivo razrješava zamršene zaplete. Laura je često sklona takvim intervencijama u romanu, a nerijetko su njezini postupci alogični i nemotivirani (Nemec, 1995: 73).

Fatalna je žena na kraju krajeva žrtva vlastitih intriga. Ona odaje dojam manipulatora i gospodara igre, ali samo dok je pred nama kao sublimirani objekt. Kada dođe do subjektivizacije, kad smo premješteni u njegovu perspektivu, objekt se sam pokazuje kao žrtva vlastite igre. Nijednoj fatalnoj ženi, pa ni Lauri, nije suđeno da svoje želje do kraja materijalizira, a ni strastvena im ljubav nije uzvraćena (Nemec, 1995: 73-74).

5.2. Laura kao *femme fatale* i Anica kao *femme fragile*

U romanu je očigledan kontrast između lika Anice koja je predstavljena kao *anđeo u kući*² ili *femme fragile* i lika Laure kao *femme fatale*. Fatalnu se ženu lako da prepoznati po zmijskom, hladnom pogledu koji se skriva iza prekrasne fasade posuđene od *anđela u kući* (Grdešić, 2007:254). Pripovjedač nizom detalja i aluzija želi nam dati do znanja da se radi o pravoj inkarnaciji zla (Nemec, 1995: 65). Laurine oči opisuje kroz usporedbu, *oči (joj) bljeskahu kao tigru kad ugrabi svoju žrtvu* (305), a na drugome mjestu kaže da joj iz očiju *lizaše zmijski bljesak* (356). Zatim se osvrće i na njezin obraz za koji kaže da zadobije *grabežljiv i grozan lik* (249), potom ističe da je u njezinu biću *đavolska snaga i sila* (302), da joj se na usnama pomaljao *zločinački poluprezir*. No, kao što znamo, fatalna je žena uvijek iznimno lijepa, pa pripovjedač piše i o njezinoj bujnosti, dragosti i životnosti: *I zasja velebno žensko lice, puno života, strasti, junaštva i grijeha...* (428). (Nemec, 2020: 238)

Scene s fatalnom ženom uvijek su napete i dramatične, dok takvih scena nema s likovima predstavnicima „dobra“. Fatalni ženski likovi uvijek su nepredvidivi, vladaju se po vlastitoj volji, strastveni su i željni stalne promjene, žude za avanturom i senzacijom (Nemec, 1995: 68).

Iako se u Laurinu životu pojavljuje niz muškaraca, Ivica Kičmanović jedini je kojemu se Laura ustrajno vraća, a vjerojatno i jedini kojega je doista voljela. No, možda razlog ustrajnom vraćanju nije to što ga je voljela, nego to što jedino njega nije uspjela do kraja osvojiti. Ivica se u međuvremenu zaljubio u dobri i plemenitu Anicu, tipičnu figuru „kućnog anđela“, ali Laura ne može prihvatiti niti dopustiti da Ivica ima drugu ženu. Tako ona preobučena u muškarca dolazi k njemu ispričati se zbog prevara i zlodjela i s pokajničkim suzama baca se pred njega poput „grešnice Mandaljene“ i moli ga za oprost.

– *Oh, čisti, dragi, mili, slatki moj mladiću! Pod tvojim nogama pere pokajničkim suzama sada tvoju obuću grešnica Mandaljena! Oj, ti me nećeš turnuti od sebe! Ta Isukrst-bog nije odrinuo one pokorničke grešnice! A ti... a ti... mili moj... i ti nećeš odrinuti od sebe svoje uboge i nevoljne Laure!... Ne, nije utrnula, nije zamrla ljubav u tvom plemenitom i divnom srcu! Sve bijaše opsjena, laž, zloba, kleveta! Sve, sve!* (Kovačić, 2004: 432)

Očajnički se ispričava i ponižava samo kako bi ga ponovno pridobila.

² Gilbert, Sandra M., Gubar, Susan, *The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination* (Second Edition). New Haven & London: Yale University Press, 2000.

Pojam uvode autorice prema narativnoj pjesmi *The Angel in the House* autora Coventryja Patmorea i objašnjavaju ga kao žene koje nemaju vlastito ja, koje su pasivne i nemaju vlastite priče, a suprotstavljen im je lik vještice.

– Oprosti, oprosti, Ivica moj! Sve što uradih, učinila sam samo za tebe! Oh, pomiluj, oprosti! (...) Gazi po meni, kao po kakvu crvu: samo da sam uza te, samo da s tobom dišem, mislim, govorim i živim! Oh, smiluj se, smiluj! (Kovačić, 2004: 432)

Međutim, pripovjedač ne propušta priliku da nam najavi kako je ponovno sve što Laura pripovijeda vjerojatno laž.

I ona mu stade pripovijedati upola istine i upola laži najdivnijom vještinom glumice sve svoje doživljaje. (Kovačić, 2004: 433)

Ivica, koji je čuo sve o njezinim groznim zločinima i moralnim prijestupima, odbija je riječima:

Pusti me, grozna ženo! Pusti... šta tražiš od mene? S kojim pravom, tko ti ga je dao? Zar još i ja da budem krvavom žrtvom tvojih ženskih čara i tvojih strašnih zamka? Pusti me, pusti! Mene druga iščekuje, mene druga izgleda! (355). Kamo da opet srnem pred onim čistim, jasnim i nevinim anđeoskim licem? Na njezinoj duši, u njezinoj savjesti, u njezinome srdašcu nema ni praška, da njim oko natruniš, grijeha ili zle misli! (Kovačić, 2004: 433-434)

Lauru razbjesni činjenica da će netko drugi imati Ivicu te se njezin diskurs ponovno mijenja iz okajanog govora u prijeteći.

Tvoja je Anica ono seljačko dijete... Hi... hi... hi! Suviše smiješno. Da ćeš je vjenčati... Pripovijedalo mi, ispričalo mi sve. Ali pamti razbojničkog ženskog harambašu Laru: nikada nijedna neće biti tvojom dok je na ovim ramenima slobodne glave (...)I kada, evo, sve polažem pred tvoje noge i svoju pokorničku okajalu dušu i svoje srce i život svoj, ti me udaraš prezirno nogom, odvraćáš oči od mene i okrećeš mi leđa. Dobro! Ali pamti! Nikada nijedna druga neće biti tvoja, ni ti njezin! Pamti to! Do viđenja!... A sada smo tuđi! – Nosi se – okrutniče – nosi se! Nikada ja još ne počinih tako kruta zločina kao što si ga danas počinio ti! Nosi se! (Kovačić, 2004: 434)

Kada je riječ o Anici, ona je čista suprotnost Lauri. Prema Grdešić (2007: 260) Anica predstavlja čistoću i nevinost: *Ljiljan, ljiljan, bijeli, snježni ljiljan koji još nikada ne tače ljudska pogana ruka!* (Kovačić, 2004: 397) koju Ivica traži kako bi se spasio od Laure. Međutim, Grdešić (2007: 260) primjećuje i kako se Ivica prema Anici odnosi jednako kao i Ferkonja prema Lauri, odnosno zauzima superiorniji stav. Ova se konstatacija slaže s onom koju iznosi Nemeč (2003: 102), a to je da su kućni anđeli samo objekti muškarčeve žudnje, čemu svjedoči sljedeći citat u kojemu se Ivica obraća Anici:

Vidiš, Ančice! O, ja sam tako sretan, tako mi je ugodno i lijepo... Vidiš, ja razumijem tvoje suzice štono ti netom provriješe iz tih krasnih crnih očiju. Ja razumijem taj silni kucaj tvog srdašca, taj plamen lišca tvoga! Taj drhat, tu groznicu. Ovo ti je, mala moja, tvoj slatki i tajni odgovor na moje pitanje! Ovo ti je tvoj: da! Od danas znadem da nećeš ni usnuti, ni ustati, ni bogu se pomoliti, ni gledati lica svetaca i anđela u crkvi a da ne misliš na me! O, i ja na tebe vazda mislim, Ančice moja! - I mladić cjelunu u oba obraza uzbunjenu, napola besvjesnu seljačku ljepoticu... Ona nije znala što se to zbiva s njom... Trgnu se iz zagrljaja i poleti uzbrdo k svome domu što su je nožice nosile. (Kovačić, 2004: 326).

Grdešić (2007: 260) primjećuje i sličnost Laurina odnosa prema Ivici te Ivčina odnosa prema Anici. Ivicu je Laura zavela zahvaljujući svome iskustvu, a Ivica je pak s iskustvom koje je doživio s Laurom zavodio Anicu, a pri tome je „muško“ iskustvo definirano kao prirodna stvar dok je „žensko“ znak nemorala i bluda.

Grdešić (2007: 260) uspoređuje Anicu s Laurom, napominjući da je Anica bila na rubu dijeljenja Laurine sudbine nakon što je pala u ruke svodnici. Međutim, Ivica je spašava u posljednji trenutak.

Mrska li prizora! Stol i stolci izvrnuti. Prazne i pune boce, jedne razbijene, druge cijele, onda pečenje od mesa i brašna te druge stvari - sve je to u neredu raštrkano i pobacano po sobama. Tu i tamo prolilo se vino, te spokojno teče u crvenim mlazovima na onu stranu, koja bijaše više nagnuta. Iza slabe barikade od stolaca te ine sitnarije grčevito uhvatila nesretna djevojka stolac, da se njime brani i odbije zvjerskoga napasnika... Kad je iznenada nahrupio spasitelj, ona se licem okrenula k zidu, zastiđena i iznemogla. S nje vise prnje odijela s gole puti, što ga je razderao grešni silnik. On se baš iznova šuljao iza stolaca po podu kao hijena, da opet zahvati svoju žrtvu koja ga je dosele nadjačala, pogodivši ga sad bocom, sad stolcem, sad čim drugim upravo u čelo, razbivši mu debelo meso u dvije pole, iz koga se cijedila blijedožutkasta sukrvica. Napasnik dakako jedva je osjetio tu laku ozljedu, te poput vampira opet navalio na žrtvu. (...) Djevojčice još vazda stajalo okrenuto k zidu, ne usudivši se pogledati tako iznenada promijenjene pozornice. Drhtala je kano prut na vodi i sama sebi nije vjerovala... Sve joj se to pričinjalo kao strašan, ružan i grozan san, a u tome snu odzvanjao i grmio glas spasitelja njezina koji je već negdje čula i slatko ga se sjeća... ali nikako ne dokučuje čiji bi ipak mogao biti. Sada se plaho ozre na tog raspaljenog osvjetnika i kerubina... Ali u njega propupala brada i razlili se brčići na usnicama... Ona okrene čitavo lice na

pozorište. Ivica se ozre, protrne, toljaga mu padne iz ruku a on krikne silno i zajeca plačno: - Ančice moja! Ančice! Snivam li ili je to neka nebeska utvara? Javi mi se, jesi li ti to? Ančice moja!... - i pohrli k njoj. (Kovačić, 2004: 410 – 411).

Durić (2008: 86), kada govori o seksualnom moralu u seoskom prostoru, dotiče se odnosa Anice i Ivice. Zaključuje kako se u tom odnosu *seksualnost nikada ne spominje, a njihova je veza projekcija idealne netjelesne ljubavi i privrženosti, što se potencira izrazitim Aničinim čednim opisom. Anica je svima poznata kao milota od djevojčeta, dobra i mila djevojka*, a kad god progovara pripovjedač ne zaboravlja dodati opasku da je njen govor nježan, plah i mio.

Djevojka dođe do njega, skromno mu se ugne i plaho šapne: – Dobar večer, susjede! (Kovačić, 2004: 324)

Prilikom susreta Ivice i Anice ponovno do izražaja dolazi Aničina nježnost i čednost.

O, Anice! – kliknu mladić, uhvativši je svojim bijelim i finim rukama za prstiće njezinih ruku. Ona mu se ne otimaše, već je krotka i zamišljena stajala, upirući nevino svoje crne oči u njegovo lice. Dugo mučahu oboje i slatko i ugodno im bijaše. (Kovačić, 2004: 324)

Očigledna je razlika između Laure i Anice u odnosu s Ivicom. Laura mu pruža avanturu, strast i neizvjesnost, a Anica sigurnost, nježnost i utjehu. Odnos Laure i Ivice prikazan je mnogo manje suzdržanije te je i seksualnost predstavljena na nešto otvoreniji način. Tome svjedoči i epizoda buđenja Ivice Kičmanovića u Laurinim odajama.

Grdešić (2007: 255) uočava da bi prethodnica liku Laure mogla biti Klara Grubar-Ungnad iz Šenoina *Zlatarova zlata*, ali uzor za stvaranje Laure mogla je biti i novela Leopolda von Sacher-Masocha (2003) koja je prepuna ženskih likova sličnih karakteristika kao Laura. One se bore preobučene u muškarce na strani svoje domovine, zavode i ubijaju muškarce, ne žele se udati, *prodati muškarcu kao stoka i pripadati mu jer on tako hoće* (Grdešić, 2007: 255), osvećuju se svojim silovateljima itd. Fatalne žene gotovo uvijek su prikazane kao lutalice, nestalne žene, nesposobne za dom i smiren obiteljski život. Tom karakteristikom oponiraju patrijarhalnoj viziji žene u tipičnoj ikonografiji kuće, djece i kuhinje. Odbacuju pravila i konvencije nametnute ženama od strane društva te s druge strane ispisuju i krajnje granice individualne slobode i emancipirane ženske samosvijesti u tadašnjoj našoj literaturi (Nemec, 1995: 70).

Ivica gubi glavu za Laurom i njezinom fatalnošću te zaboravlja razlog zašto je uopće došao u Mecenin dom. Ne mari za školske obaveze i samo mu je Laura na pameti. Kad Lauru predstavi svojim roditeljima, misleći da nakon toga slijedi vjenčanje, dolazi do ključnog trenutka kada se očituje Laurina fatalnost, koja uključuje i želju za slobodom. Na pitanje hoće li se udati za njega, Laura uznemireno odgovara:

Nikada! Nikada! Nikada! – kriknu Laura... - Ja ću živjeti slobodno, slobodno ću te ljubiti i obožavati! Ali u nikakvim, ni crkvenim, ni svjetovnim okovima, pa ovaj tren umrla naša ljubav! Nikada! Pamti! Nikada! (Kovačić 2004: 355)

Laurinom fatalnom liku odgovara i tragičan kraj koji ju je zadesio. Njezina se fatalnost i zloba mogla zaustaviti jedino smrću. Lik Anice, kako je već rečeno, također završava tragično, a to odgovara karakteristikama *femme fragile*, ona umire kao žrtva *femme fatale*, odnosno kao Laurina žrtva.

6. VAŽNOST LAURINA LIKA U EPIZODI BUĐENJA IVICE KIČMANOVIĆA

Već je rečeno da u romanu nalazimo izmjenu pripovjedača, pa tako od izmjene prvoga i trećega lica u razgovoru registara dolazimo do pripovijedanja u prvome licu iz perspektive glavnog junaka Ivica, ali treba napomenuti da ni to pripovijedanje nije dosljedno jer se autodijegetski pripovjedač Ivica često služi paralepsom, odnosno krši kôd pripovijedanja navodeći događaje kojima nije prisustvovao i istupajući sa znanjem koje ne može posjedovati, npr., različiti razgovori seljana o njemu i njegovoj obitelji koji se odvijaju daleko od njega. Upravo zbog tog znanja koje Ivica zapravo ne može imati, i ovdje pripovijedanje naginje trećem licu (Grdešić, 2007: 256).

Glavna prolepsa smještena je u roman nakon posljednje Ivičine noći na selu, preskačući period od osam godina boravka u gradu, a pripovijedanje se nastavlja jutro nakon prvog odnosa s Laurom, tj. pripovijeda o svojoj posljednjoj noći u Meceninu domu prije izгона. Prolepsa je ovdje iskorištena da bi naglasila važnost događaja koji se dogodio te noći. Iz opisa u ovoj prolepsi uočava se opreka selo-grad te niža-viša klasa (Grdešić, 2007: 257). Otišao je iz malenog sela, siromašne i uboge kuće, a probudio se na *mekanim perinama*:

Bože moj! Koliko li je voljko i ugodno u tom niskom krevetu, na tim mekanim perinama, među tim nabuhlim jastucima ... Podovi se lašte, sagovi, protkani zlatnim i srebrnim žicama, čarobno ljeskaju ... Pa ove slike ... (Kovačić, 2004: 54)

U tom bogatom okruženju kraj njega leži djevojka kojom je očaran, Laura, ali u prvom redu ističe se njezino tijelo, tj. tijelo koje se izražava kroz seksualne odnose (Grdešić, 2007: 257)

Baš ta sučelice krevetu: golo tijelo žene, božanske ljepote! ... Odrni oči, Ivica Kičmanoviću! Odrni ... (Kovačić, 2004: 54)

Ovdje kao da se Ivica pokušava odvratiti i prisjetiti da je on samo ubogi Ivica Kičmanović sa sela, i da nije dostojan buditi se u takvom krevetu, pokraj takve ljepotice, čemu svjedoči i sljedeći citat kada promatra sebe u ogledalu:

A ono ogromno zrcalo: na, sav se vidim u njemu ... I tamo se odrazuje ta gola ljepota ... Odrni oči, Ivica, zrcalo te izdaje ... Oh, majko moja, ti priprosta, ti pobožna seljakinjo! Stid me je! Stid ... Odrni oči od svega! (Kovačić, 2004: 54)

Ogledalo ovdje ima posebnu ulogu. Pomoću ogledala dobiva se opis Ivica te je jasno naglašeno da više nije dječak, nego da je u međuvremenu odrastao (Grdešić, 2007: 257):

Krepke ruke i jaki laktovi legoše mu na široka mladenačka prsa... (Kovačić, 2004: 54)

Ivica osjeća sram vidjevši svoj odraz u ogledalu, a zanimljivo je i spominjanje majke u ovom kontekstu. Majka je ovdje postavljena kao opreka Lauri, ona je simbol pobožnosti, a Laura grijeha i požude. Ivica osjeća stid pred zamišljenom majčinom dominantnom figurom koja je prethodno već obilježena u značenju zapitanosti o smislu odlaska u grad i odvajanja od njenih zaštitničkih roditeljskih njedara (Brajović, 2017: 27-65) (...*čemu te vode u daleki svijet i što te vuče od majčinih grudi?* (Kovačić, 2004: 73-74)).

O Lauri se u prolepsi ništa drugo ne saznaje. Osim što je lijepo tijelo, ona je i tajna, zagonetka postavljena pred čitatelje – tko je ona. Uloga prolepse ovdje je da učini Laurin lik tajnovitim i da naglasi važnost događaja, a pripovjedač kao da ne može dočekati da ispriповijeda svoje iskustvo s djevojkom. Buđenje Ivica Kičmanovića od velike je važnosti za tekst u cjelini, a to pokazuje činjenica da je to jedini događaj u romanu ispriповijedan dvaput, iako se dogodio samo jednom. Riječ je o tzv. repetitivnom događaju koji se u fabuli/priči odigrao jednom, ali se u sižeu/diskurzu javlja više puta, točnije, prvi put u sklopu prolepse, a drugi put u sklopu kronološkog pripovijedanja. Zanimljivo je, također, da se nakon ponovnog uspostavljanja kronologije u prolepsi obrađena epizoda s društvom *Poniznosti i ustrpljivosti* izostavlja, dok se Ivičino buđenje pored Laure ponovno pripovijeda (Grdešić, 2007: 257).

U Ivičinom monologu javlja se i pjesma *Zbogom, zbogom, Jelice,/ Djevičanstva tvojega/ Nikad više ne bude!*... (Kovačić, 2004: 55). Ovdje Ivica sebe postavlja u položaj te Jelice, on je taj koji gubi djevičanstvo, tj. kome je djevičanstvo oduzeto. Obično je oduzimanje djevičanstva vezano uz žene, a muškarci su ti koji ga oduzimaju, ali ovdje Ivica postaje muškarcem zato što ga je Laura učinila muškarcem, što znači da je ona zaslužna što Ivica sada postaje *on*, odnosno što roman prelazi u treće lice. Tako Grdešić (2007: 259) zaključuje da roman dobiva treće lice zbog nje, jer od sada pa nadalje Laura postaje glavni akter romana, a dosadašnji glavni junak pada u drugi plan. Svrha trećeg lica objašnjava se potrebom za sveznajućim pripovjedačem. U romanu se od tog trenutka pojavljuju likovi o kojima pripovjedač Ivica ne zna mnogo (Medonić, Miho, Justa), pa njegova perspektiva više nije dovoljna. Proširuje se velikim dijelom zbog Laurina ulaska u roman, pa stoga i nije iznenađujuće da se pripovjedač mijenja upravo u poglavlju u kojem se Laura prvi puta spominje, te čini Ivicu muškarcem (Grdešić, 2007: 259). S druge strane, Frangeš (1959: 234) tvrdi da je do promjene pripovjedača došlo iz razloga što je Ivica *od dječaka postao mladićem, Ja se pretvorilo u on, Ivica Kičmanović trgne se...*, a zajedno s njim i čitatelj, koji je smjesta registrirao taj potres i shvatio ga (Frangeš, 1959: 234).

7. ZAKLJUČAK

Na samom kraju analize, može se zaključiti da je Kovačić uistinu stvorio intrigantan roman koji ostavlja mnoga pitanja za sobom, a književna kritika iznova i iznova pronalazi nove problematike u romanu.

Ovom analizom nastojalo se pokazati da je lik Laure u romanu ključan, iako se u prvom redu ovaj roman bavi likom Ivice i tematizira školovanje seljaka u gradu. Od prvog susreta Ivice i Laure, do njihove prve provedene noći, sve je upućivalo da pojava Laurina lika donosi *nešto*. To *nešto* više je aludiralo na nešto loše, a na kraju, čitateljeva se pretpostavka i obistini te ona preuzima stvar u svoje ruke. Lik Ivice premješta se u pozadinu, a ona postaje pokretač radnje. Iz analize se vidi da je Laurin lik, prema nekim istraživanjima, zaslužan i za promjenu pripovjedača iz prvoga lica u treće. Njezina je pojava u romanu neizbježna, a Kovačić je dobro znao što radi uvodeći njezin lik. Njezin je lik formiran romantičarski i ono što se lako može zaključiti jest da je to romantičarsko pobijedilo nad realističkim likom Ivice. Laura je u svakom smislu odnijela pobjedu, iako je na kraju i sama završila tragično. Ivičine posljednje riječi prije smrti su *Ipak je Laura majstorica! Oh! Laura!... Laura!...* (Kovačić, 1968: 404) i time se dokazuje njezina definitivna pobjeda nad njim. Laura je neustrašiva i sve što poželi, to i ostvari. U njezinoj glavi ne postoje ograničenja i ne može podnijeti da netko ima ono što ona želi, tj. ono što ona smatra svojim. Ubija Anicu koja joj uzima Ivicu i vodi se idejom da ako Ivica neće biti njezin, neće biti ničiji. Njezin je karakter iznimno fatalistički. Odgovara svim karakteristikama fatalizma i bez sumnje je najdominantnije ostvarenje lika fatalne žene u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća.

Laura je odigrala presudnu ulogu i u epizodi buđenja Ivice Kičmanovića. Kroz tu se epizodu nastojala objasniti Kovačićeva ideja promjene pripovjedača, odnosno perspektive. Osim toga, ova je epizoda u radu predstavljena i u kontekstu kontrasta selo-grad i niža-viša klasa, a bilo je riječi i o suprotnosti lika Ivičine majke i Laure.

Usprkos oštrim kritikama s kojima se ovaj roman susreo čim je počeo izlaziti, uspio je doći do publike i steći izvanredan položaj u okviru hrvatske književnosti. Danas vidimo da je Ante Kovačić bio ispred svoga vremena i da je njegovo djelo i više nego hvale vrijedno. To nije tek jedno amaterski isprepletano djelo romantičarskim i realističkim idejama, nego vrhunski komponirano s mnogo pažnje i promišljanja autora.

8. LITERATURA

1. Blažanin, Anamarija , *Motiv osvetoljubivosti u romanu "U registaturi"*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu - Fakultet hrvatskih studija, Zagreb, 2018., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:825995>.
2. Brajović, Tihomir, *Godine učenja i sloma Ivice Kičmanovića: U registraturi Ante Kovačića i žanr Bildungsromana*, Umjetnost riječi 61, br. 1-2 (2017): 27-65. <https://hrcak.srce.hr/193733>.
3. Durić, Dejan, *Grad i povratak potisnutoga. Prostor u romanu U registraturi Ante Kovačića*, FLUMINENSIA 21, br. 1 (2009): 83-101. <https://hrcak.srce.hr/43476>.
4. Flaker, Aleksandar, *Osebujnost hrvatskog književnopovijesnog procesa XIX stoljeća (U svjetlu Kovačićeva romana U registraturi)* u: Hrvatska književnost prema europskim književnostima, urednici: A. Flaker i K. Pranjić, Liber, Zagreb, 1970.
5. Frangeš, Ivo, *Nove stilističke studije: Buđenje Ivice Kičmanovića*, Globus, Zagreb, 1986.
6. Frangeš, Ivo, *Ante Kovačić*, predgovor knjizi *Pripovijesti, Fiškal, Pjesme* u PSHR, Matica hrvatska, Zora, Zagreb, 1962.
7. Gilbert, Sandra M., Gubar, Susan, *The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination* (Second Edition). New Haven & London: Yale University Press, 2000.
8. Grdešić, Maša, *Što je Laura? Otkud je ona?: ženski nered u romanu U registraturi Ante Kovačića*. U: Duda, D., Slabinac, G. i Zlatar, Andrea. (ur.), *Poetika pitanja: zbornik radova u povodu 70. rođendana Milivoja Solara*, Zagreb: FF press, 2007., str. 251 – 266.
9. Jelčić, Dubravko, *Povijest hrvatske književnosti: Tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Naklada Pavičić, Zagreb, 1997.
10. Jeličić, Dubravko, *Ključ za književno djelo, Interpretacije, Majstori realističkog pripovijedanja: Ante Kovačić: „U registraturi“*, Školska knjiga, Zagreb, 1971.
11. Jurašinović, Ivana, *Razvoj ženskog lika u hrvatskoj proznoj književnosti 19. stoljeća*, završni rad, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, 2015., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:160666>.
12. Kovačić, Ante, *U registraturi*, knjiga druga, Pogovor S.N., Zora, Zagreb, 1968.
13. Kovačić, Ante, *U registraturi*, pogovor: Primorac, Strahimir, Zagreb, Večernji list, Večernjakova biblioteka; knjiga 9., 2004.

14. Kovačić, Ante, *Djetinjstvo i školovanje Ivica Kičmanovića*, predgovor, prir. Desenka Jeletić, ur. Branko Brajenović, Školska knjiga, Zagreb, 1966.
15. Kovačić, Ante, *U registraturi*, pogovor: Selaković, Milan, Spektar, Zagreb, 1974.
16. Lučić, Luka, *Konstrukcija muškosti i ženskosti u romanu U registraturi Ante Kovačića*, završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Pula, 2021., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:268582>.
17. Marinković, Tara, *Naratoška analiza Kovačićeva romana U registraturi*, završni rad, Sveučilište u Zagrebu - Fakultet hrvatskih studija, Zagreb, 2023., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:199282>.
18. Maštrović, Tihomir, *Čudaci neukrotiva duha. Tipološka određenja književnih likova Kovačićevih pripovijesti*, Croatica et Slavica Iadertina, 5, 5, 2009., 385-393. <https://hrcak.srce.hr/file/76578>
19. Matic, Katarina, *Prikaz ženskih likova u romanima "U Registraturi" A. Kovačića i "Tajna Krvavog mosta" M. Jurić Zagorke*, završni rad, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Split, 2021., : <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:913722>.
20. Nemeč, Krešimir, *Slika žene u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća*, Zbornik Zagrebačke slavističke škole, Ur. Botica, Stipe, 2003., str. 100-108.
21. Nemeč, Krešimir, *Femme fatale u hrvatskom romanu 19. stoljeća (Geneza i funkcija motiva)*, u: *Tragom tradicije*, Matica hrvatska, Zagreb, 1995.
22. Nemeč, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana (od početka do kraja 19. stoljeća)*, Znanje, Zagreb, 1994.
23. Nemeč, Krešimir, *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*, Ljevak, Zagreb, 2020.
24. Peternel, Hana, *Koncepcija ženske fatalnosti u romanima hrvatske književnosti 19. stoljeća*, završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za humanističke znanosti, Odsjek za kroatistiku, Pula, 2019., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:272694>.
25. Prskalo, Cassy, *Fatalna žena u Šenoininim, Tomičevim i Kovačićevim romanima*, završni rad, Filozofski fakultet u Osijeku, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2014., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:405597>.
26. Šicel, Miroslav, *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga II, Realizam, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 2005.